

Irena Tumavičiūtė. Žydų žudynės vėl perkeltos į Lietuvą

Kad Lietuvos televizijų kanalų laidose, ypač kalbant apie įvykius nacionalsocialistinės Vokietijos okupuotoje Lietuvoje, ekranus „puošia“ nieko bendro su Lietuva neturinčios nuotraukos, jau yra įprastas dalykas. Panaši padėtis ir kai kuriose interneto svetainėse.

Kai prieš 10 metų šių eilučių autorė „Lietuvos Aids“ pirmą kartą paskelbė, kaip vienoje LRT „Amžininkų“ laidoje su Latvija susijusios nuotraukos šmėžuoja kalbant apie Lietuvos žydų žudynes, o dvi iš tų nuotraukų (šiandien jau žinoma, jog abi – fotomontažai. –I.T.) buvus Yad Vashemo direktorius Y. Aradas knygoje „The Partisan“ sieja su Švenčionių žydų žudynėmis, ji pelnė ypatingą *defendunghistory* svetainės „garbę“ – straipsnis, be iliustracijų, buvo paskelbtas anglų kalba, o Algirdo Pilvelio redaguojamas laikraštis buvo išvadintas antisemitiniu (autoriai nežinojo, kad Algirdo Pilvelio mama buvo žydė– I.T.). Vis dėlto paskelbtos iliustracijos davė teigiamų rezultatų – į rusų kalbą išverstoje minėtoje knygoje, kurios vienas skyrius skirtas autoriaus siautėjimui Lietuvą okupavusių enkavedistų gretose, tų iliustracijų neliko.

Labai laukiau filmo apie Pasaulio teisuolius iš Lietuvos, nes dviejose gausios mano giminės šeimose taip pat buvo gelbėjami žydai. Beje, visi gelbėtojai skaudžiai nukentėjo per antrąją sovietinę okupaciją.

Nemaloniai nustebino Dominyko Kubiliaus pasakojimo fone šmėščiojantys kadrai, nieko bendro neturintys su Lietuva. Vien trumpame filmo anonse ir kiek ilgesniame filmo pristatyme „Labo ryto“ laidoje buvo net aštuonios holokaustu besidomintiems pažįstamos nuotraukos, tarp jų – jau kelinti metai žiniasklaidoje prieinamų video filmų kadrai, pažįstami iš 1941 metų įvykių Latvijoje, Baltarusijoje ir Ukrainoje. Nekalbant apie kitas filme pasitelktas „nuotraukas.“

Reaguoti į tokius kadrus pirmiausia padaršino Audriaus Matulaičio paskelbti pastebėjimai dėl to, kaip LRT žurnalistas Virginijus Savukynas aplaidžiai naudojami archyvais. Paveldosaugos specialistui A. Matulaičiui ne vis tiek pat, kokie vizualūs epizodai prikergiami Lietuvai. Džiugu, kad į jo pastebėjimą ir Ronaldo Galinio komentarą buvo rimtai sureaguota.

Antra priežastis, dėl kurios reikia viešinti tokių nuotraukų ar net klastočių skelbimą, buvo tai, jog visose iki šiol rodytose filmo dalyse ukrainiečių sielvartas dėl artimųjų, kuriuos Lvoje 1941 m. birželio pabaigoje žiauriai nužudė enkavedistai, taip pat aukų kūnai ryškiais kadrais rodomi kalbant apie žydų žudynes Lietuvoje.

Pradėsime nuo trumpučio vos 25 sekundžių filmo anonso. Jį vis dar galima pamatyti adresu:

<http://www.lrt.lt/naujienos/tavo-lrt/37/204540/dokumentikos-cikle-pasaulio-teisuoliai-pribloskiancios-istorijos-apie-lietuviu-drasa-holokausto-metais>

Trečiąją sekundę, skambant tekstui „Vienos tautos totalinis naikinimas“, matome šį kadra:

Internete yra adresų daugeliu kalbų, kuriais galima pamatyti siužetų su šia nuotrauka bei filmų kadru, iliustruojančių nacinės Vokietijos ypatingųjų būrių – „Einsatzkomandų“ – veiklą. Komentaruose veiksmas vyksta tai Ukrainoje, tai Baltarusijoje, tai „Sovietų Sąjungoje.“ Bet dažniausiai ši scena priskiriama žydų žudynėms Liepojoje.

Galima pažiūrėti ir pilną video įrašą (1:21) adresu:

<https://www.youtube.com/watch?v=mroRsZ5ygUY&t=7s>

Greta nurodytas filmo pavadinimas, jo autorius ir saugojimo vieta: „Documentary of mass murder of the Jews from Liepaja. Yad Vashem. A German photographer **Reinhard Wiener**.“

Kad įsitikintume R. Wienerio autoryste, galime pažiūrėti ir pasiklausyti, koku dramatišku balsu šis buvus Vokietijos karo laivyno fotografas pasakojo, kaip jis filmavo sušaudymą Liepojoje:

<https://www.youtube.com/watch?v=npypqxdFY1c> - pirma pasakojimo dalis, 4:54

<https://www.youtube.com/watch?v=-uOINSCPs40> – antra pasakojimo dalis, 2:10

R. Wieneris kalba vokiškai, ekrane yra angliški subtitrai. Trumpas pasakojimo turinys, ką fotografas matė filmuodamas:

„Į Liepoją jis atvažiavo automobiliu iš Klaipėdos. Buvo liepos pabaiga ar rugpjūčio pradžia. Sustojo netoli nedidelio pajūrio miškelo, juos (bendrakeivių neįvardija – I.T.) pasitiko kareiviai. Tada visi nuėjo prie egzekucijos vietos. Filmavo stovėdamas maždaug 50 metrų atstumu nuo didžiulio iškasto griovio. Abipus griovio stovėjo vokiečių kariškiai kaip žiūrovai Netrukus atvažiavo sunkvežimis su žmonėmis. Pirmieji išsoko ginkluoti civiliai su geltonais raiščiais, o paskui atvežtieji su geltonais lopais ant krūtinių ir nugarų. Žydai turėjo lipti nuo kėbulo. Buvo šlubų ir invalidų. Vieni kitiems padėjo išlipti. Visi turėjo sustoti į eilę. Po to esesininkai ir latvių savisaugininkai juos ėmė varyti prie griovio. Atvartieji turėjo šokti į griovį ir bėgti juo iki galo. Paskui jie sustojo nugara į egzekucijos būrį ir suprato, kas jų laukia. Buvo duotas įsakymas šauti. Baigus šaudyti, du vyrai su pistoletais rankose ėjo palei griovį, šaudami ten, kur dar buvo gyvybės ženklų.“
Minėtojo R. Wienerio filmo kadrai yra puikus pavyzdys, kaip atskiri jo vaizdai pasitelkiami iliustruojant nacionalsocialistinės Vokietijos nusikaltimus skirtingose vietose.

Antai, prieš nepilnus metus per Maskvos žinių programą VESTI buvo paskelbta „sensinga“ naujiena (2017 05 05): https://www.youtube.com/watch?v=e5_1q2D8bi8
„2017 m. Rusijos gynybos ministerija išslaptino „trofėjinius“ dokumentus apie nacių piktadarybes Chersone. Nuotraukas raudonarmiečiai (sic!) aptikto žuvusių vermachto kareivių kišenėse ar pas belaisvius. Unikalus dokumentai – sovietinių karo belaisvių ir civilių gyventojų žudynės, vermachto įsakymai, kuriais nurodoma visa tai laikyti paslapyje. Po 1945 metų tuos dokumentus štai dabar parodys pirmą kartą (sic!)...Atėjus vokiečiams, Chersono psichiatrinėje ligoninėje buvo 1200 pacientų, visi jie buvo sušaudyti“, (19:26-28) – ant tų žodžių bėga iš sunkvežimio R. Wienerio nufilmuoti Liepojos žydai, rodoma Dominyko Kubiliaus filme minėtoji scena prie duobės Latvijoje, tuo tarpu rusų diktoriaus balsas tęsia „o kūnai sumesti į karjerą.“

Chersono archyvo darbuotojai teigia, jog, turint galvoje visus tuos nusikaltimus, jiems sunku suprasti tai, kas šiandien vyksta Ukrainoje, kur įžeidinėjami karo veteranai, atgimsta nacizmas, rengiamasi panaikinti Pergalės dieną, tuo tarpu (21:35 – 38, be komentarų) rodomos dvi nuotraukos iš serijos, kaip 1941 m. spalio mėn. Minske buvo nubausta mirties bausme pakariant Maša Bruskina.

Laidoje minimame archyve (dėl klastotojų neapsižiūrėjimo? – I.T) pateikiamos dvi „tikros“ Minsko egzekucijos nuotraukos – ši ir ta pati nuotrauka iš apversto negatyvo.

To kadro nebūčiau priminusi, jei mūsų aptariamame 25 sekundžių anonse aštuntąją sekundę, po Danutės Čiurlionytės žodžių „aš negaliu suprasti“, nebūtume išvydę minėtosios serijos nuotraukos, kuri dažniausiai interpretuojama kaip Minsko pagrindininkų Mašos Bruskinos ir Kirilo Truso egzekucijos scena:

Apmaudu, kad „Pasaulio teisuolių“ kūrėjai šiuos minskiečius ir nacių kariškius rodo lietuviškame kontekste. Kas galėtų paneigti, jog jie leidosi suklaidinami Vilniaus Gaono valstybinio žydų muziejaus fondų darbuotojų, kurių neišprusimo (ar tik?) auka tapo net Alfonsas Eidintas? Dvi šios serijos nuotraukos publikuotos jo knygoje „Žydai, lietuviai ir holokaustas“, Vilnius, 2002, tarp 336 ir 337 teksto puslapių, bei jos angliškame vertime. Nuotraukų komentaras „Dvi A. Impulevičiaus vadovaujamo bataliono nuotraukos iš Baltarusijos. Akcija Minske, kariant sovietų partizanus.“ Skirtumas tarp Alfonso Eidinto ir lietuviško filmo kūrėjų panaudotų nuotraukų yra tik tas, kad viena iš jų spausdinta iš apversto negatyvo.

Šią nuotrauką priminiau dar ir dėl to, kad ji kartojasi ir kitose Dominyko Kubiliaus filmo serijose – kad mūsų žiūrovės ir žiūrovai bent mintyse nesileistų klaidinami. Užtektų priminti, jog 1998 metais buvo paskelbtas viešas vokiečių žurnalistės Annegrit Eichhorn pareiškimas, kaip ji buvo pasibaisėjusi, kai šioje nuotraukoje atpažino savo tėvą (kuris vėliau žuvo). Pasak žurnalistės, jos tėvas karo metais tapo „piktadariu“, nes „stebėjo“, kaip „jauni žmonės buvo kariami vien už tai, kad belaisviams padavė gabalėlį duonos.“ (Klaus Sojka: „Bilder, die fälschen“, München, 1999, 111 p.)

Šias eilutes skaitysiems norėčiau priminti, jog dar prieš 10 metų išsamų žurnalistinį tyrimą apie minėtosios egzekucijos Minske nuotraukas, tai pat apie bandymus kaltę už baltarusių pogrindininkų sušaudymą suversti lietuviams bent trijuose laikraščiuose buvo paskelbusi šių eilučių autorė. Ir šiandien vienas šio straipsnio variantas prieinamas adresu:

<http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/slaptieji/20080213/2-1.html>

B.d.